

გაცვლის ხელშეკრულება ქართულ სამართალში

პროფ. დოქ. ზურაბ ძლიერიშვილი

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

I. შესავალი

გაცვლი საფუძველზე ხდება საკუთრების უფლების განკარგვა და მისი გადაცემა შემძენისთვის.¹ გაცვლის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნების ანალიზის აუცილებლობა განპირობებულია მისი თავისებურებებით.²

გაცვლის ხელშეკრულება არის სამოქალაქო სამართლის ერთ-ერთი უძველესი ინსტიტუტი. ნივთების სამართლებრივ ბრუნვას ადგილი ჰქონდა ფულის, როგორც გაცვლის საყოველთაო საშუალების წარმოშობამდეც და წარმოადგენდა ნივთის ნივთზე უშუალოდ გადაცვლას. (ე.წ. გაცვლა). ეს შეესაბამებოდა იმ საზოგადოების ეკონომიკურ პირობებს, რომელიც ეს-ესაა გადავიდა ნატურალური მეურნეობიდან გაცვლით მეურნეობაზე.³

II. გაცვლის ხელშეკრულების ძირითადი ნიშნები

სამოქალაქო-სამართლებრივ ხელშეკრულებებს შორის გაცვლის ხელშეკრულების დამოუ-

კიდებელი ხასიათი⁴ შესაძლებლობას გვაძლევს გამოვყოთ ამ ხელშეკრულებისათვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისებები, რომლითაც იგი განსხვავდება სხვა სახელშეკრულებო ვალდებულებებისაგან, მათ შორის გაცვლასთან ყველაზე ახლოს მდგომი ნასყიდობის ხელშეკრულებისგან:

1) გაცვლის ხელშეკრულება მიეკუთვნება ქონების გადაცემის ტიპის ხელშეკრულებებს და ამით განსხვავდება სამუშაოს შესრულების (ნარდობა), მომსახურების გაწევის (დავალება, შუამავლობა და სხვ.) და სადამფუძნებლო ხელშეკრულებებისაგან (ერთობლივი საქმიანობის ამხანაგობის ხელშეკრულება).

2) გაცვლის ხელშეკრულების საფუძველზე ხდება განსაზღვრული ქონების გადაცემა მხარეთა საკუთრებაში. ამით გაცვლის ხელშეკრულება განსხვავდება ქონების დროებით სარგებლობაში გადაცემის ტიპის ხელშეკრულებებისაგან (იჯარა, ქირავნობა და სხვ.).

3) გაცვლის ხელშეკრულება არის სასყიდლიანი ხელშეკრულება, რამეთუ ადგილი აქვს თითოეული მხარის მიერ მეორისათვის შემხვედრი შესრულების გადაცემას.⁵ ამით გაცვლა განსხვავდება ქონების საკუთრებაში უსასყიდლოდ გადაცემის ხელშეკრულებისაგან (ჩუქება). „გაცვლის ხელშეკრულების ერთ-ერთი უმ-

¹ სუსგ №ას- 221-213-2012, 24 ივლისი, 2021.

² MüKoBGB/Westermann, 7. Aufl. 2016, § 480, Rn. 2. Tonner, Schuldrecht, 3. Aufl. 2013, § 10 (IV) Tausch, S. 99; Grunewald, in Erman Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar, 12., neu. Aufl. 2008, § 480, Rn. 2.

³ Tomas/Mcgin, Obligation in Roman Law Past. Present and Future, 2012, p. 229. Gaius, Institutiones, 2, 4.2; Mariano San Nicolo, Die Schlussklauseln der altbabylonischen Kauf- und Tauschverträge, 1974, S. 109.

⁴ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 186.

⁵ MüKoBGB/Westermann, 7. Aufl. 2016, § 480, Rn. 2.; Palandt/Weidenkaff, 74. Aufl. 2015, § 480, Rn. 8; Halbach/Osterkamp, Die Rolle des Tauschhandels für die Entwicklungsländer, 1988, S. 117.

თავრესი თავისებურება მისი სასყიდლიანი ხასიათია.⁶

4) გაცვლის ხელშეკრულება, მართალია, არის სასყიდლიანი ხელშეკრულება, მაგრამ განსხვავდება ქონების საკუთრებაში სასყიდლით გადაცემის ტიპის ისეთი ხელშეკრულებებისაგან, როგორიცაა ნასყიდობა და სესხი. 477-ე მუხლის თანახმად, ნასყიდობის ხელშეკრულებით გამყიდველი მოვალეა გადასცეს მყიდველს საკუთრების უფლება ქონებაზე, მასთან დაკავშირებული საბუთები და მიაწოდოს საქონელი. მყიდველი მოვალეა გადაუხადოს გამყიდველს შეთანხმებული ფასი და მიიღოს ნაყიდი ქონება. მაშასადამე, ნასყიდობის ხელშეკრულებით შემხვედრი შესრულება ხდება ფულის გადახდის გზით.⁷ „გაცვლისას გასაყიდი ფასის ადგილს იკავებს ნივთი“.⁸ 623-ე მუხლის თანახმად, სესხის ხელშეკრულებით გამსესხებელი საკუთრებაში გადასცემს მსესხებელს ფულს ან სხვა გვაროვნულ ნივთს, ხოლო მსესხებელი კისრულობს ვალდებულებას, დააბრუნოს იმავე სახის, ხარისხისა და რაოდენობის ნივთი. მაშასადამე, სესხის ხელშეკრულებით შემხვედრი დაკმაყოფილება ხდება იმავე რაოდენობის ფულადი თანხის ან სხვა გვაროვნული ნივთის დაბრუნებით.⁹ რაც შეეხება გაცვლის ხელშეკრულებას, ამ დროს ხდება ქონებაზე საკუთრების ურთიერთგადაცემა.¹⁰ გაცვლის ხელშეკრულებით პრინციპში გამორიცხულია როგორც უკან იმავე ნივთის დაბრუნება, რომელიც გადაცემული იყო, ასევე, როგორც წესი, არ ხდება ნივთის ღირებულების ანაზღაურება, როგორც ამას ადგილი აქვს ნასყიდობის დროს.

ქონებაზე საკუთრების ურთიერთგადაცემა, წარმოადგენს გაცვლის ხელშეკრულების თავისებურებას და არის უპირობო კრიტერიუმი იმისა, რომ მოხდეს გაცვლის ხელშეკრულების

დამოუკიდებელი ბუნების გამოყოფა სახელშეკრულებო ვალდებულებებს შორის.¹¹

1. ორმხრივად მავალდებულებელი ბუნება

გაცვლის ხელშეკრულება არის სინალაგმატური ანუ ორმხრივად მავალდებულებელი ხელშეკრულება, რამეთუ თითოეულ მხარეს გააჩნია ერთდროულად უფლებებიც და ეკისრება მოვალეობებიც.¹² გაცვლის ხელშეკრულების თითოეული მხარე ერთდროულად არის კრედიტორიც და მოვალეც.¹³ უფრო მეტიც, გაცვლის ხელშეკრულებაში გვხვდება ორი მკვეთრად გამოხატული შემხვედრი ვალდებულება: თითოეული მხარე მოვალეა გადასცეს კონტრაჰენტს შესაბამისი გასაცვლელი ქონება, რომლებიც პრინციპში თანაბარეკვივალენტურები არიან.¹⁴

ამასთან გაცვლის ხელშეკრულების სინალაგმატური ხასიათი გაცვლის მომწესრიგებელ ნორმებს შორის უფრო მაღალი ხარისხით ვლინდება, ვიდრე სხვა ორმხრივ ხელშეკრულებათა მომწესრიგებელ სამართლებრივ ნორმებში. აღნიშნული გარემოება გამოიხატება: ა) გასაცვლელ ქონებათა თანაბარეკვივალენტურობის პრეზუმპციის დადგენაში (522-ე მუხლი), ბ) გასაცვლელ ქონებაზე საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტის განსაზღვრაში, რომელიც მიბმულია მხარეთა მიერ გასაცვლელ ქონებაზე საკუთრების უფლების ურთიერთგადაცემის თაობაზე ვალდებულებების შესრულებასთან, გ) გაცვლის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ურთიერთობების მიმართ შემხვედრი ვალდებულებების მომწესრიგებელი ნორმების გამოყენებაში (369-ე მუხლი), დ) კეთილსინდისიერი

⁶ სუსგ №ა-661-1-26-03, 9 ოქტომბერი, 2003.

⁷ ძლიერიშვილი, ნასყიდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება, 2006, გვ. 36.

⁸ სუსგ №ას-1327-1169-2010, 10 მარტი, 2011.

⁹ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 345.

¹⁰ სუსგ №ას-557-265-2011, 7 ივნისი, 2011.

¹¹ MüKoBGB/Westermann 7.Aufl. 2016, § 480, Rn. 1.; Palandt/Weidenkaff, 74. Aufl. 2015, § 480, Rn. 1; Tonner, Schuldrecht, 3.Aufl., 2013, § 10 (IV) Tausch, S. 99; Grunewald, in Erman Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar, 12., neu.Aufl.2008, § 480, Rn. 3.; VGH München NJW 1996, 2321; BGH, Urteil vom 07.12.2005 – VIII ZR 126/05; NJW 2006, 988.

¹² სუსგ №ას- 1245-1265-2011, 31 იანვარი, 2012.

¹³ MüKoBGB/Westermann 7.Aufl. 2016, § 480, Rn. 1.; Tonner, Schuldrecht, 3.Aufl. 2013, § 10 (IV) Tausch, S. 99.

¹⁴ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 190.

მხარის მეორე მხარისათვის გადაცემული ქონების უკან დაბრუნების მოთხოვნის უფლების აღჭურვილობით, როდესაც კონტრაქტის არაჯერონად ასრულებს მასზე დაკისრებულ ვალდებულებას.

2. კონსენსუალური ბუნება

გაცვლის ხელშეკრულება კონსენსუალურია, რამეთუ იგი დადებულია ითვლება მას შემდეგ, რაც მხარეები ყველა მის არსებით პირობაზე შეთანხმდებიან საამისოდ გათვალისწინებული ფორმით. „ხელშეკრულების ძალაში შესვლა არ არის დაკავშირებული მხარეების მიერ ქონების ფაქტობრივ გაცვლასთან. მაშინაც კი, როცა ხელშეკრულების ძალაში შესვლა ემთხვევა მხარეების მიერ ერთმანეთისათვის ქონების ფაქტობრივ გადაცემას, ამ შემთხვევაშიც არ შეიძლება საუბარი გაცვლის ხელშეკრულების რეალურ ხასიათზე“.¹⁵ ის მოსაზრება, რომ გაცვლის ხელშეკრულება ყოველთვის არის კონსენსუალური ხელშეკრულება, „დასტურდება 521-ე მუხლის 1-ელი ნაწილით დადგენილი წესის შესაბამისად: გაცვლის ხელშეკრულებით მხარეებს ეკისრებათ ქონებაზე საკუთრების უფლების ურთიერთგადაცემა“.¹⁶

III. გაცვლის ხელშეკრულების ნამდვილობის წინაპირობები

1. ზოგადი დებულებები

ხელშეკრულების დადება და შესაბამისი სამართლებრივი შედეგების წარმოშობა მხარეთა შორის შეთანხმების მიღწევით ხორციელდება.¹⁷ გაცვლა, როგორც ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულება, უნდა აკმაყოფილებდეს ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის წაყენებულ მოთხოვნებს. „მხარეთა შორის დადებულ იქნა სამოქალაქო კოდექსის 521-ე მუხ-

ლით გათვალისწინებული გაცვლის ხელშეკრულება და არ არსებობს სადავო გარიგების ბათილად ცნობის საფუძველი.“¹⁸

ერთ-ერთ საქმეზე სასამართლომ მიუთითა, რომ საქმეში არსებული მტკიცებულებებიდან არ დგინდება, მოსარჩელეებმა იცოდნენ თუ არა, რომ მათ მიერ გაფორმებული უძრავი ნივთის გაცვლის ხელშეკრულება ეწინააღმდეგებოდა კანონის მოთხოვნებს და არ წარმოშობდა საკუთრების უფლებას.¹⁹

გაცვლის ხელშეკრულების ნამდვილობა შეიძლება დამოკიდებული იყოს რაიმე პირობის დადგომაზე. ერთ-ერთ საქმეზე სასამართლომ აღნიშნა, რომ „მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულება, გარდა საცხოვრებელი სადგომის სარგებლობის უფლებით დათმობის შესახებ გარიგებისა, მოიცავდა სხვა, პირობით გარიგებასაც, კერძოდ, ხელშეკრულებით მხარეები ასევე შეთანხმდნენ, რომ გარკვეული პირობის დადგომის შემთხვევაში, ისინი დადებდნენ გაცვლის ხელშეკრულებას, ხოლო, თუ ეს პირობა 15 წლის განმავლობაში არ დადგებოდა, გაცვლის ხელშეკრულება არ დაიდებოდა.“²⁰

„დაუსაბუთებლობის გამო არ იქნა გაზიარებული კასატორის მითითება, განსახილველი შემთხვევის მიმართ სამოქალაქო კოდექსის 521-ე მუხლით განსაზღვრული (გაცვლა) მოწესრიგების გამოყენებასთან დაკავშირებით.“²¹

2. გაცვლის ხელშეკრულების მხარეთა სამართალსუბიექტურობა

სკ-ის მე-8 მუხლის 1-ელი ნაწილის თანახმად, კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტი შეიძლება იყოს ნებისმიერი ფიზიკური ან იურიდიული პირი. ეს წესი გამოიყენება საქართველოსა თუ სხვა ქვეყნის როგორც სამენარმეო, ისე არასამენარმეო პირების მიმართ. 521-ე-523-ე მუხლები არ ადგენს რაიმე სპეციალურ მოთხოვნებს გაცვლის ხელშეკრულების სუბიექტების მიმართ. შესაბამისად, გაცვლის ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეები

¹⁵ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 188.

¹⁶ სუსგ №ას-1245-1265-2011, 31 იანვარი, 2012.

¹⁷ Alessi, The Distinction between Obligations de Resultat and Obligationis de Moyens and the Enforceability of promises, ERPL 5/2005, p. 657-692.

¹⁸ სუსგ №ას-192-185-2013, 3 ივნისი, 2013.

¹⁹ სუსგ №ას-1245-1265-2011, 31 იანვარი, 2012.

²⁰ სუსგ №ას-1302-1147-2010, 14 თებერვალი, 2011.

²¹ სუსგ №ას-1079-1036-2016, 2 ივნისი, 2017, პ.1.6.

შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები. გაცვლის ხელშეკრულების მხარეები აღჭურვილი უნდა იყვნენ სამოქალაქო-სამართლებრივი უფლებათაუნარიანობითა და ქმედუნარიანობით. მაგალითად, არასრულწლოვანს ან შეზღუდულ ქმედუნარიან პირს არ შეუძლია გაცვალის ქონება კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობის გარეშე, რადგან შესაძლებელია გაცვლა მისი ინტერესების სანაღმდეგო შინაარსს შეიცავდეს. შესაბამისად, დაცული უნდა იქნეს მე-15, 63-ე და 65-ე მუხლების მოთხოვნები სარგებლისა და არასრულწლოვანის ემანსიპაციასთან მიმართებით.

ამასთან ერთად მხედველობაშია მისაღები, რომ ერთი პირის მიერ მეორისათვის ქონების საკუთრებაში გადაცემა წარმოადგენს ქონების განკარგვის უფლებამოსილების განხორციელებას. ამიტომაც, გაცვლის ხელშეკრულების საფუძველზე საკუთრების გადაცემისას ყოველი მხარე უნდა იყოს გასაცვლელი ქონების მესაკუთრე ანდა მოქმედებდეს მესაკუთრისაგან მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში²² (საკუთრების მინდობა, დავალება).²³

„საკასაციო პალატამ აღნიშნა, შეფასება უნდა მიეცეს მოსარჩელის განმარტებას იმასთან დაკავშირებით, რომ მას ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით მართლაც სურდა ქონების გაცვლა, რაზეც თანხმობა მისცა პირველ მოპასუხეს, შესაბამისად, უნდა შეფასდეს, სახეზე ხომ არ არის მოსარჩელესა და პირველ მოპასუხეს შორის სამოქალაქო კოდექსის 709-ე მუხლით განსაზღვრული ზეპირი დავალების ხელშეკრულება, რომლის ფარგლებშიც სამოქალაქო კოდექსის 521-ე მუხლით განსაზღვრული შედეგები მარნმუნებლის სახელითა და ხარჯით განხორციელდა.“²⁴

„გარიგება შეიძლება დაიდოს წარმომადგენლის მეშვეობით და წარმომადგენლის უფლებამოსილება ან კანონიდან გამომდინარეობს, ან წარმოიშობა დავალების საფუძველზე. შესაბა-

მისად, არ არსებობს გაცვლის ხელშეკრულების ბათილად ცნობის საფუძველი“.²⁵

3. გაცვლის ხელშეკრულების საგანი

გაცვლის ხელშეკრულების საგანი, უპირველეს ყოვლისა, შეიძლება იყოს ნებისმიერი თავისუფალ ბრუნვაუნარიანი ქონება. ის ნივთები, რომლებიც შეზღუდული ბრუნვაუნარიანობით გამოირჩევა, შეიძლება გადაცემულ იქნეს ასეთი ნივთის სამართლებრივი რეჟიმისათვის დამახასიათებელ თავისებურებათა გათვალისწინებით.

მე-7 მუხლის თანახმად, „კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტი შეიძლება იყოს ქონებრივი ან არაქონებრივი ღირებულების მატერიალური და არამატერიალური სიკეთე, რომელიც კანონით დადგენილი წესით ბრუნვიდან არ არის ამოღებული“.²⁶ ინდივიდის მოქმედების თავისუფლებიდან გამომდინარე, მისი მოქმედებისა თუ კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტი არის ყველაფერი, რაზეც მიმართულია ინდივიდის უფლება.²⁷ ქონება არის ნივთი, მატერიალური (სხეულებრივი) და ამავე დროს, ადამიანის ნებას დამორჩილებადი საგანი.²⁸ ნივთები პიროვნებულობას მოკლებული, პირთა ბატონობას დაქვემდებარებული და ნატურით გამიჯნული საგნებია.²⁹

„სასამართლომ განმარტა, რომ კრიპტოვალუტა, შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც ნასყიდობის ან გაცვლის ხელშეკრულების სხვა საგანი.“³⁰

²⁵ სუსგ №ას- 545-928-2006, 20 აპრილი, 2007.

²⁶ *კერესელიძე*, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, 2009, გვ. 185.

²⁷ *ჯორბენაძე*, საქართველოს რესპუბლიკის მომავალი სამოქალაქო კოდექსის ძირითადი პრობლემები, 1994, გვ. 149.

²⁸ *Larenz*, Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, 2004, § 20, Rn. 10.; *Staudinger/Omlor*, BGB, 2016, § 480 BGB vor § 244, Rn. a182.

²⁹ *ზოიძე*, ქართული სანივთო სამართალი, 2003, გვ. 27.

³⁰ FG Köln, Urteil vom 25.11.2021 -14 K 1178/20; Lord/Rennig Jus 19, 313; Ammann, Computer und Recht – CR-2018, S. 379; Grunevald, in: Erman, BGB, 16. Aufl. 2020, § 453, Rn. 27; Leible/ Müller, in: Herberger/Martinek/Rüßmann/Weth/Würdinger, JurisPK – BGB, 9.Aufl. Stand: 01.02.2020, § 453, Rn. 20.

²² *ჭანტურია*, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2011, 421-ე და მომდევნო გვერდები.

²³ *ძლიერიშვილი*, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 189.

²⁴ სუსგ №ას-859-859-2018, 14 ნოემბერი, 2019, პ. 1.5.

გაცვლის ხელშეკრულების მხარეთა შეთანხმება ხელშეკრულების საგანზე, წარმოადგენს გაცვლის ხელშეკრულების ერთ-ერთ არსებით პირობას.³¹

4. გაცვლის ხელშეკრულების ფორმა

გაცვლის ხელშეკრულება შეიძლება დაიდოს როგორც ზეპირად, ისე წერილობით. ჩვეულებრივ, მოძრავი ნივთების გაცვლა ხდება ზეპირი ფორმით, ხოლო უძრავი ქონებისა - წერილობით. კანონის მიერ გაცვლის ხელშეკრულების ფორმის განსაზღვრის ზოგად საფუძვლად აღიარებულია კონკრეტულ ქონებაზე საკუთრების უფლების წარმოშობის წესი.³² შესაბამისად დაცული უნდა იქნეს 521-ე, 68-ე, 328-ე, 323-ე, მუხლების მოთხოვნები ხელშეკრულების ფორმა-სთან მიმართებით.

თუ გაცვლის საგანს ისეთი ქონება წარმოადგენს, რომელზეც საკუთრების უფლება წარმოიშობა მხოლოდ კანონით დადგენილი ფორმის დაცვით, მაშინ ასეთი ქონების გაცვლის ხელშეკრულებაც იმავე ფორმის დაცვით უნდა დაიდოს.³³

„საკასაციო სასამართლომ განმარტა, რომ გაცვლა განკარგვითი ხასიათისაა და შედეგად მხარისათვის (შემძენისათვის) საკუთრების უფლების გადაცემას იწვევს. უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემისათვის კი, კანონი სპეციალურ წესს ადგენს.“³⁴

„საქმეში არსებული მტკიცებულებების საფუძველზე, სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია, რომ მხარეებს შორის დაიდო ბინების გაცვლის ხელშეკრულება, რომლის თანახმადაც, პირველი უძრავი ქონება მოპასუხემ გადაცვალა მეორე უძრავ ქონებაში.“³⁵

„მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს მხარეთა მიერ ორი ურთიერთმფარავი ნების გამოვლენა, რომელიც მიმართული იყო საცხოვრებელი სახლის გაცვლის ხელშეკრულების დასადავად და

მათ მიერ გამოხატული ნება სადავო არ გამხდარა, გაცვლის ხელშეკრულებას შესაბამისი სამართლებრივი შედეგები არ მოჰყოლია - მხარეები მიღებული ფართების მესაკუთრეები არ გამხდარან, რადგან არ ყოფილა დაცული არსებული გარიგების ნამდვილობისათვის კანონით დადგენილი სავალდებულო ფორმა. გარიგების ნამდვილობა, მოცემულ შემთხვევაში, კანონის იმპერატიულ ნებას ეფუძნება და არა მხარეთა შეთანხმებას.“³⁶

5. მოჩვენებითი და თვალთმაქცური გაცვლა

გაცვლის ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება კანონის დანაწესებს მოჩვენებით და თვალთმაქცურ გარიგებებთან მიმართებით.

მოჩვენებითი გარიგების დროს მხარეთა შეთანხმება მოკლებულია ნამდვილობას,³⁷ კერძოდ, გამოვლენილი ნება არ ემთხვევა მისი გამომვლენის ნამდვილ შინაგან ნებას და გარიგება ნების გარეგნული გამოვლენის შედეგად დაიდო. მოჩვენებითი გარიგების მხარეები ერთობლივად მოქმედებენ და ნების გამოვლენის შინაარსის ძირითად ელემენტად ამ გამოვლენილი ნების არარსებობას აქცევენ.³⁸

„საქმეში არსებული მტკიცებულებებით არ დასტურდება, რომ ადგილი აქვს მოჩვენებით გარიგებას. ამიტომაც გაცვლის ხელშეკრულება კანონიერია და მოსარჩელის პრეტენზია უსაფუძვლოა.“³⁹ „პალატამ განმარტა, რომ გარიგების ბათილობის საფუძვლები მოცემულია სამოქალაქო კოდექსის 51-ე-88-ე მუხლებით. მოცემულ შემთხვევაში არ დასტურდება, რომ გაცვლის ხელშეკრულება დაიდო კანონის მოთხოვნათა დარღვევით.“⁴⁰ „სასამართლომ არ გაიზიარა მხარის მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ გაცვლის ხელშეკრულება ატარებდა მოჩვენებით ხასიათს.“⁴¹

³¹ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 191.

³² სუსგ №ას- 139-132-2010, 10 ივნისი, 2010.

³³ სუსგ №ას-1245-1265-2011, 31 იანვარი, 2012.

³⁴ სუსგ №ას-221-213-2012, 24 ივლისი, 2012.

³⁵ სუსგ №ას- 733-733-2018, 11 ივლისი, 2018, პ. 45.

³⁶ სუსგ №ას-1245-1265-2011, 31 იანვარი, 2012.

³⁷ კერესელიძე, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, 2009, გვ. 306.

³⁸ Medicus, AT des BGB, 2006, § 40, Rn. 594.

³⁹ სუსგ №ას-192-185-2013, 3 ივნისი, 2013.

⁴⁰ სუსგ №ას-1305-1325-2011, 14 ნოემბერი, 2011.

⁴¹ სუსგ №ას-557-877-2005, 21 დეკემბერი, 2005.

თვალთმაქცური გარიგებისას მხარეებს სურთ სხვა გარიგების დაფარვა. „სასამართლომ დადგენილად ცნო, რომ მხარეთა შორის დადებული გაცვლის ხელშეკრულება არ წარმოადგენდა თვალთმაქცურ გარიგებას“.⁴²

„ნასყიდობის ხელშეკრულებით დაიფარა მხარეებს შორის ფაქტობრივად არსებული გაცვლის ხელშეკრულება. შესაბამისად, სახეზეა გაცვლის ხელშეკრულების თვალთმაქცურ გარიგებად ცნობის საფუძველი“.⁴³ „დადგენილად იქნა მიჩნეული, რომ მხარეთა შორის დადებული იქნა საცხოვრებელი სახლის არა ნასყიდობის, არამედ გაცვლის ხელშეკრულება“.⁴⁴

IV. „ბარტერული“ გაცვლა.

საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობებში გავრცელება პოვა ე.წ. „ბარტერულმა გაცვლამ“ (Barter).⁴⁵ ბარტერული გაცვლა ცნობილი იყო რომის სამართალშიც (permutatio mercium).⁴⁶ ამ ტიპის გარიგებებს აერთიანებს ის, რომ მხარეთა შორის ხდება არა ფულადი ანაზღაურება, არამედ თავისებური გაცვლა ქონებით, მომსახურებით, სამუშაოთი. ამასთან ერთად, ბარტერის ცნების გამოყენებისას, ხშირად ხდება მისი გაიგივება გაცვლასთან. თუკი ეს ხდება სასაქონლო ურთიერთობებში, ეს გარემოება არ წარმოშობს არანაირ პრობლემებს, რამეთუ „ბარტერული გარიგებები“ წარმოადგენენ გაცვლის ხელშეკრულების ნაირსახეობას.⁴⁷ გაცვლის ხელშეკრულებად შეიძლება დაკვალიფიცირებული იქნეს ისეთი ბარტერული გარიგებები, რომ-

ლებიც ითვალისწინებენ ერთი სახის საქონლის მეორეზე გაცვლას. სხვა შემთხვევებში კი, როცა ქონების, სამუშაოს თუ მომსახურების სანაცვლოდ გათვალისწინებულია რაიმე სამუშაოს შესრულება, მომსახურების განწვევა, განსაკუთრებული უფლებების გადაცემა და ა.შ. მაშინ ასეთი გარიგებები დაკვალიფიცირებული უნდა იქნეს, როგორც შერეული ხელშეკრულებები.⁴⁸ ასეთი სამართალურთიერთობების მიმართ გამოყენებული უნდა იქნეს 340-ე მუხლის დებულება იმის შესახებ, რომ შერეული ხელშეკრულების განმარტებისას მხედველობაში მიიღება ნორმები იმ ხელშეკრულებათა შესახებ, რომლებიც შესრულების არსთან ყველაზე ახლოს დგას და მას შეესაბამება.

V. გასაცვლელი ქონების არატოლფასოვნება

1. პრეზუმფციის მნიშვნელობა

იმ შემთხვევაში, როდესაც გაცვლის ხელშეკრულებაში არაფერია ნათქვამი გასაცვლელი ქონების არატოლფასოვნობაზე, მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ გასაცვლელი ქონება ტოლფასოვანია.

პრეზუმფციებს დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ როგორც მატერიალურ, ისე საპროცესო სამოქალაქო სამართალში. დაუდასტურებელი მოვლენა ან ფაქტი მიიჩნევა, ივარაუდება არსებულად, დადასტურებულად და მას სამართლებრივი შედეგები უკავშირდება.⁴⁹ ამგვარი პრეზუმფციების არსებობა იმისთვისაცაა საჭირო, რომ ურთიერთობის მონაწილენი გაურკვეველ, ბუნდოვან მდგომარეობაში არ აღმოჩნდნენ და მათი სამართლებრივი სტატუსი ჰაერში არ იყოს გამოკიდებული.⁵⁰ პრეზუმფციების მე-

⁴² სუსგ №ას-545-928-2006, 20 აპრილი, 2007.

⁴³ სუსგ №ას-661-ა-26-03, 9 ოქტომბერი, 2003.

⁴⁴ სუსგ №ას-1327-1169-2010, 10 მარტი, 2011.

⁴⁵ BGHZ 49, 7 ff; Hermann JZ 99, 183 ff; Prütting/Wegen/Weinreich, (Hrsg.), BGB, 16. Aufl. 2021, § 480, Rn. 3.; LG Köln BeckRS 14, 09469; BayVGH NJW 96, 2321 (VGH Bayern 26.05.1995 – 9 B 93.2828).

⁴⁶ Thormann, Der dopplete Ursprung der Mancipatio, 1969, S. 125; Grant, das Mittelalter, 2006, S. 27; Kobler, Werden, Wandel und Wesen des deutschen Privatrechtswortschatzes, 2010, S. 245.

⁴⁷ Sonnenberg, Grundfragen des Bartering, 1997, S. 9; BGH NJW 99, 635; BGHZ 46, 338; BGH NJW 03, 505; BGH 49, 338; AG Eilenburg V 19.11.15 -11 C 790/14 juris; Berger, Der Aufrechnungsvertrag, 1996, S. 40 ff.

⁴⁸ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 189.

⁴⁹ ჭანტურია, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2011, გვ. 189.

⁵⁰ ძლიერიშვილი, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი, 2007, გვ. 44.

შევებით კანონმდებელი ანაწილებს მტკიცების ტვირთს მხარეთა შორის.⁵¹

სამართალწარმოებაში პრეზუმციების არსებობა იმითაა განპირობებული, რომ ფაქტების გარკვეული ნაწილი მტკიცებას არ საჭიროებს. სამოქალაქო პროცესში მონაწილეობს ორი ერთმანეთისადმი დაპირისპირებული მხარე - მოსარჩელე და მოპასუხე. შესაბამისად, მტკიცების საგანში შემავალი ფაქტების ერთი ნაწილი ივარაუდება მოსარჩელის სასარგებლოდ, ხოლო დანარჩენი ნაწილი - მოპასუხის სასარგებლოდ. ის, რაც მოსარჩელის სასარგებლოდ ივარაუდება უნდა გააქარწყლოს მოპასუხემ, ხოლო ის, რაც მოპასუხის სასარგებლოდ ივარაუდება პირიქით, უნდა გააქარწყლოს მოსარჩელემ. ეს იმას ნიშნავს, რომ პრეზუმფციები სამართალში მტკიცების მოვალეობისაგან კი არ ათავისუფლებს მხარეს, არამედ წარმოადგენს მხარეთა შორის მტკიცების ტვირთის განაწილების წესს. მოსარჩელე ვალდებულია დამტკიცოს მტკიცების საგანში შემავალი გარკვეული ფაქტების ნაწილი, ხოლო ამ ფაქტების მეორე ნაწილი, ვალდებულია, დაამტკიცოს მოპასუხემ. ნორმები, რომლებიც შეიცავს პრეზუმფციებს, წარმოადგენენ კანონის პირდაპირ მითითებას იმის შესახებ, რომელმაც მხარემ კონკრეტულად რა ფაქტები უნდა დაამტკიცოს სამოქალაქო პროცესში.

„მხარეთა შორის ზეპირი ფორმით დადებული ავტომანქანების გაცვლის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, სადავო საკითხს წარმოადგენდა, იყო თუ არა გათვალისწინებული დამატებითი თანხის გადახდა. სასამართლომ მოსარჩელის განმარტება, რომ მოპასუხემ თანხის დამატების თაობაზე მოლაპარაკების დასაწყისშივე იცოდა, არ გაიზიარა, ვინაიდან აღნიშნული გარემოება საქმის მასალებით არ დასტურდებოდა. ასევე არ იქნა გაზიარებული მოსარჩელის მოსაზრება იმასთან დაკავშირებით, რომ თანხის დამატების თაობაზე იცოდა მონემაც, ვინაიდან მონმის განმარტებით ირკვეოდა ის

გარემოება, რომ მისთვის ცნობილი იყო მხოლოდ ავტომანქანების გაცვლის თაობაზე“.⁵²

2. სამართლებრივი შედეგები

„საკასაციო პალატამ აღნიშნა, რომ განსახილველ შემთხვევაში, მოთხოვნის დამფუძნებელ ნორმას სამოქალაქო კოდექსის 522-ე მუხლი წარმოადგენდა.“⁵³

„სასამართლომ მიუთითა, რომ არ დასტურდებოდა ის გარემოება, რომ გაცვლის ხელშეკრულების დადებისას მხარეები შეთანხმდნენ დამატებით თანხის გადახდის თაობაზე, ვინაიდან მოსარჩელემ ვერ შეძლო აღნიშნულის დადასტურებლად წარმოედგინა რაიმე მტკიცებულება.“⁵⁴

„სასამართლომ დადგენილად მიიჩნია, რომ მხარეებს შორის უძრავი ქონების გაცვლის ხელშეკრულების დადების შემდეგ მეორე მხარეს დამატებით გადაუხადა 50 000 აშშ დოლარი, რითაც აუნაზღაურა სხვაობა გასაცვლელი ქონების ღირებულებას შორის.“⁵⁵

სხვაობის ანაზღაურება შეიძლება მოხდეს ქონების გადაცემამდე ან გადაცემის შემდეგ. სკ-ის 319-ე მუხლის მოთხოვნათა დაცვით, გაცვლის ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებული იქნეს გასაცვლელი ქონების ფასებს შორის სხვაობის ანაზღაურების სხვაგვარი წესი.⁵⁶

VI. გაცვლის მიმართ გამოყენებული წესები

1. ზოგადი დებულებები

5 | მუხლის შესაბამისად, „კანონში პირდაპირ გაუთვალისწინებელი ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად გამოიყენება ყველაზე უფრო მსგავსი ურთიერთობის მარეგულირებელი სა-

⁵¹ გაგუა, მტკიცებით ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, 2013, გვ. 35; ლილუაშვილი, სამოქალაქო საპროცესო სამართალი (მეორე გამოცემა), 2005, გვ. 229.; ბოლინგი/ ჭანტურია, სამოქალაქო საქმეებზე გადაწყვეტილებათა მიღების მეთოდოლოგია, 2003, გვ. 64.

⁵² სუსგ №ას-847-796-2010, 2 დეკემბერი, 2010.

⁵³ სუსგ №ას-859-859-2018, 14 ნოემბერი, 2019, პ. 1.5

⁵⁴ სუსგ №ას-847-796-2010, 2 დეკემბერი, 2010.

⁵⁵ სუსგ №ას-503-472-2010, 15 ივლისი, 2010.

⁵⁶ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 191.

მართლის ნორმა (კანონის ანალოგია).⁵⁷ „ანალოგიის გამოყენების წინაპირობა არის კანონის დაუგეგმავი, ე.ი. წინასწარ გაუთვალისწინებელი არასრულყოფილება.“⁵⁸ „თუ სამართლის შემფარდებელი, სამართლის განმარტების ხერხების გამოყენების მიუხედავად, ვერ „პოულობს“ კონკრეტული შემთხვევის მომწესრიგებელ ნორმას, მან უნდა გამოიყენოს ყველაზე უფრო მსგავსი შემთხვევის მარეგულირებელი ნორმა (analogia legis).“⁵⁹ „აღნიშნული ნორმის მიზანია მოსამართლისათვის მე-4 მუხლით დაკისრებული მართლმსაჯულების განხორციელების ვალდებულების შესრულებისათვის აუცილებელი სამართლებრივი მექანიზმის შემუშავება, ანუ მოსამართლეს არა აქვს უფლება უარი თქვას სამოქალაქო საქმეებზე მართლმსაჯულების განხორციელებაზე იმ შემთხვევაშიც, თუ სამართლის ნორმა არ არსებობს ან იგი ბუნდოვანია. კანონის ხარვეზი კანონის საკანონმდებლო პროცესის ბუნებრივ თანამდევ მოვლენად ანდა სამართლის განვითარებისათვის აუცილებელ წინაპირობად ითვლება.“⁶⁰

ის გარემოება, რომ გაცვლის ხელშეკრულების მიმართ გამოიყენება ნასყიდობის ხელშეკრულების შესაბამისი წესები, ცნობილია სხვა ქვეყნების კანონმდებლობაშიც.⁶¹

2. ნორმის მოქმედების ფარგლები

„საკასაციო პალატამ მიუთითა, რომ 523-ე მუხლის მიხედვით, გაცვლის ხელშეკრულების მიმართ გამოიყენება ნასყიდობის შესაბამისი

წესები. შესაბამისად, გასაჩივრებული გადაწყვეტილება სადავო გარიგების მიმართ წილის ნასყიდობის წესების გამოყენების ნაწილში, მართებულად იქნა მიჩნეული“.⁶²

საკასაციო სასამართლომ მიიჩნია, რომ „მოცემულ შემთხვევაში ბინის ნასყიდობასთან დაკავშირებით ადგილი ჰქონდა თვალთმაქცურ გარიგებას, კერძოდ, ნასყიდობის ხელშეკრულებით დაიფარა მხარეებს შორის ფაქტობრივად არსებული გაცვლის ხელშეკრულება.“⁶³

გაცვლის ხელშეკრულების მხარეთა უფლება-მოვალეობები განისაზღვრება ნასყიდობის ხელშეკრულების მომწესრიგებელი ნორმების შესაბამისად (რომლებიც არ ეწინააღმდეგებიან გაცვლის მომწესრიგებელ სპეციალურ ნორმებს),⁶⁴ იმის გათვალისწინებით, რომ „გაცვლის ხელშეკრულების ყოველი მხარე ითვლება იმ ქონების გამყიდველად, რასაც ცვლის და იმის მყიდველად, რასაც სანაცვლოდ იღებს.“⁶⁵

გაცვლის ხელშეკრულების თითოეული მხარე მოვალეა ერთმანეთს გადასცეს ნივთობრივი და უფლებრივი ნაკლისაგან თავისუფალი ნივთი. ნივთის გადაცემა უნდა მოხდეს შეთანხმებულ ვადაში. თუკი გაცვლის ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის გათვალისწინებული, ნივთთან ერთად უნდა მოხდეს საკუთვნილის, ასევე ნივთთან დაკავშირებული დოკუმენტაციის გადაცემა, რომელიც საჭიროა გადაცემული ნივთის დანიშნულებისამებრ გამოყენებისათვის. „გაცვლის ხელშეკრულების შესაბამისად, მხარეებმა დაადასტურეს, რომ მათთვის ცნობილი იყო იმ უძრავი ქონების მდგომარეობა, რომელსაც გაცვლის შედეგად იღებდნენ საკუთრებაში. მხარეებმა მოიწონეს, თანხმობა განაცხადეს, მიეღოთ უძრავი ქონება ისეთი სახით, რა სახითაც არსებობდა ხელშეკრულების სანოტარო წესით დამოწმებამდე.“⁶⁶

⁵⁷ ჯორბენაძე, ჭანტურია / ზოიძე / ნინიძე / შენგელია / ხეცურიანი (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი პირველი, 1999, მუხლი 5, გვ. 35.

⁵⁸ ჭანტურია, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი I, ჭანტურია (რედ.), 2017, მუხლი 5, ველი 31.

⁵⁹ ხუბუა, სამართლის თეორია, თბ., 2004, 168.

⁶⁰ ჭანტურია, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი I, ჭანტურია (რედ.), 2017, მუხლი 5, ველი 2; კერესელიძე, კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, 2009, გვ. 61;

⁶¹ Wirth, VWL HWS, 2021/22, S. 4; MüKoBGB/Westermann, 7. Aufl., 2016, § 480, Rn. 1. Tonner, Schuldrecht, 3. Aufl., 2013, § 10 (IV) Tausch, S. 99.; Grunewald, in Erman Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar, 12., neu. Aufl. 2008, § 480, Rn. 1.

⁶² სუსგ №ას- 272-259-2016, 21 ოქტომბერი, 2016, პ. 19.2.

⁶³ სუსგ №ა-661-ა-26-03, 9 ოქტომბერი, 2003.

⁶⁴ სუსგ №ას-557-877-2005, 21 დეკემბერი, 2005.

⁶⁵ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 190.

⁶⁶ სუსგ №ას-1305-1325-2011, 14 ნოემბერი, 2011.

„ერთ-ერთ საქმეზე სასამართლომ მიუთითა, რომ მხარეთა შორის დადებული სადავო ხელშეკრულება არ წარმოადგენდა გაცვლის ხელშეკრულებას, როგორც ამას მოპასუხე თვლიდა, არამედ ადგილი ჰქონდა ნასყიდობის ხელშეკრულების დადებას.“⁶⁷

„მოსარჩელემ მოპასუხისაგან შეიძინა ცხენი. ნასყიდობის საგნის მყიდველისათვის საკუთრებაში გადაცემიდან რამდენიმე დღეში მოსარჩელემ აღმოაჩინა, რომ ცხენს ჰქონდა თვალის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემები, რის შესახებაც დაუყონებლივ აცნობა მოპასუხეს. მოპასუხემ შესთავაზა მოსარჩელეს სხვა ცხენის გადაცემა, რაზეც მოსარჩელემ თანხმობა განაცხადა. შეცვლის შემდეგ, მოსარჩელემ აღმოაჩინა, რომ მისთვის გადაცემული ახალი ცხენი პერიოდულად კოჭლობდა. მოსარჩელემ მოპასუხეს აცნობა, რომ გადიოდა ხელშეკრულებიდან და მოითხოვა როგორც გადახდილი თანხის, ასევე განუვლი ხარჯების ანაზღაურება. პირველი ინსტანციის სასამართლომ მხარეთა შორის მიღწეული ახალი შეთანხმება დააკვალიფიცირა, როგორც გაცვლის ხელშეკრულება (გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 480-ე პარაგრაფი) და იმ საფუძველით, რომ მოსარჩელის მიერ არ იქნა წარდგენილი ცხენის ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული საექსპერტო დასკვნა, არ დააკმაყოფილა სარჩელი. უმაღლესმა სამხარეო სასამართლომ მიიჩნია, რომ განსახილველ შემთხვევაში ცხენების შეცვლა არ შეიძლება განხილულიყო, როგორც გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 480-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული გაცვლა, არამედ უნდა მიჩნეული ყოფილიყო, როგორც მხარეთა შეთანხმებით განსაზღვრული შემდგომი შესრულება. გერმანიის ფედერალურმა უზენაესმა სასამართლომ მართალია გაიზიარა უმაღლესი სამხარეო სასამართლოს დასკვნა, რომ განსახილველ შემთხვევაში ცხენების შეცვლა არ შეიძლება განხილულიყო, როგორც გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 480-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული გაცვლა, თუმცა საპროცესო დარღვევების გამო, გააუქმა გასაჩივრებული გადაწყვეტილება და საქმე ხელახლა განსახილ-

ველად უკან დაუბრუნა უმაღლეს სამხარეო სასამართლოს.“⁶⁸

3. ქონების გადაცემის ვალდებულების შესრულების მომენტის განსაზღვრა

გაცვლის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ქონების გადაცემის ვალდებულების შესრულების მომენტი განისაზღვრება: 1) თუ გაცვლის ხელშეკრულებით გათვალისწინებულია შესაბამისი მხარის ვალდებულება მიანოდოს საქონელი - კონტრაჰენტისათვის საქონლის მიწოდების (გადაცემის) მომენტი; 2) თუ გაცვლის ხელშეკრულების შესაბამისად, კონტრაჰენტს საქონელი უნდა გადაეცეს საქონლის ადგილსამყოფელის მიხედვით, კონტრაჰენტისათვის შეთანხმებულ ადგილას საქონლის გადაცემის მომენტით; 3) ყველა სხვა შემთხვევაში გაცვლის ხელშეკრულების საგნის გადამზიდველისათვის გადაცემის მომენტით: ამ შემთხვევაში ვალდებულების შესრულების დროდ განისაზღვრება შესაბამისი დოკუმენტის შედგენის დრო, რომელიც ადასტურებს გადამზიდველის მიერ გაცვლის ხელშეკრულების საგნის გადასაზიდად ჩაბარებას.⁶⁹

გაცვლის ხელშეკრულების საგნის გადაცემის მომენტიდან თითოეულ მხარეზე გადადის ნივთის შემთხვევითი დაღუპვის ან დაზიანების რისკი, თუ მხარეები სხვა რამეზე არ შეთანხმდებიან.⁷⁰ გაცვლისას საკუთრების უფლების გადასვლის მომენტი არაფრით არ არის დაკავშირებული კონტრაგენტის მხრიდან, რომელმაც ნივთი მიიღო საკუთრებაში, ნივთის საფასურის გადახდის ვალდებულების შესრულებასთან.⁷¹

თუ გაცვლის ხელშეკრულების საგანი გვაროვნული ნიშნით განსაზღვრული ნივთია, გაცვლის ხელშეკრულების ერთ-ერთ არსებით პირობად ჩაითვლება მხარეთა შეთანხმების მიღ-

⁶⁷ სუსგ №ას-1327-1169-2010, 10 მარტი, 2011.

⁶⁸ BGH, Urteil vom 31.05.2017 – VIII ZR 69/16; NJW 2017, 2888.

⁶⁹ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 191.

⁷⁰ Grunewald, in Erman Bürgerliches Gesetzbuch, Handkommentar, 12., neu. Aufl. 2008, § 480, Rn. 4.

⁷¹ სუსგ №ას-1305-1325-2011, 14 ნოემბერი, 2011.

წევა გასაცვლელი საქონლის რაოდენობის შესახებ.

გაცვლის ხელშეკრულებით შეიძლება გათვალისწინებულ იქნეს გასაცვლელი ქონების ხარისხი. თუ ხარისხი განსაზღვრული არ არის, მაშინ მოქმედებს საშუალო ხარისხის პრინციპი,⁷² ანუ გასაცვლელი ქონება ვარგისი უნდა იყოს ხელშეკრულებით გათვალისწინებული ან ჩვეულებრივი სარგებლობისათვის.⁷³

გაცვლის ხელშეკრულებით გათვალისწინებული პირობების დარღვევა გამოიწვევს სამოქალაქო-სამართლებრივ პასუხისმგებლობას, მათ შორის მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას 394-ე, 494-ე, 408-ე-415-ე მუხლების მოთხოვნათა შესაბამისად.

VII. საპროცესო-სამართლებრივი ასპექტები

სასამართლოს მიერ გაცვლის ხელშეკრულებასთან დაკავშირებული ყოველი კონკრეტული საქმის გადანყვება მოითხოვს გარკვეული ფაქტების დადგენას, რაც უმთავრესად ხორციელდება დამტკიცების გზით შესაბამისი მტკიცებულებების გამოყენებით.⁷⁴ „საჩივრის ავტორმა ვერ წარმოადგინა მტკიცებულებები, რომლებიც საფუძვლად დაედებოდა გაცვლის ხელშეკრულების ბათილად ცნობას.“⁷⁵

„ვინაიდან განსახილველ შემთხვევაში, არც საქმის მასალებით და არც მონმეთა ჩვენებებით არ დასტურდებოდა ის ფაქტი, რომ ავტომანქანების გაცვლისას განხორციელდა საკუთრების უფლების ურთიერთგადაცემის ფაქტი, რაც აუცილებელი პირობა იყო გაცვლის ხელშეკრულების დასაბუთებად, სასამართლომ მიიჩნია, რომ სააპელაციო საჩივარი არ უნდა დაკმაყოფილებულიყო, ვინაიდან გაცვლის ხელშეკრულების არსებობის მტკიცების ტვირთი მო-

სარჩელეს ეკისრებოდა, რომელმაც ვერ შეძლო აღნიშნულის დასადასტურებლად წარმოედგინა რაიმე მტკიცებულება.“⁷⁶

VIII. დასკვნა

სამოქალაქო კოდექსის 521-ე-523-ე მუხლების დანაწესები გამოხატავენ გაცვლის ხელშეკრულების თავისებურებებს და ადასტურებენ გაცვლის ხელშეკრულების დამოუკიდებელ ხასიათს, კერძოდ:

1) ნასყიდობისგან განსხვავებით, სადაც ერთი მხარე გამყიდველია, ხოლო მეორე კი მყიდველი, გაცვლის ხელშეკრულებაში თითოეული მხარე ერთდროულად არის გამყიდველიცა და მყიდველიც. გამყიდველია იმ ქონებისა, რასაც კონტრაჰენტს გადასცემს, ხოლო მყიდველია იმ ქონების, რასაც სანაცვლოდ იღებს.

2) ნასყიდობის ხელშეკრულებისგან განსხვავებით, სადაც მყიდველი ნაყიდი ნივთისათვის შემხვედრ ანაზღაურებას იხდის ფულადი სახით, გაცვლის ხელშეკრულებაში გადაცემული ქონებისათვის შემხვედრი ანაზღაურება ხდება არა ფულადი სახით, არამედ გასაცვლელი ქონებით.

3) იმ შემთხვევაში, როდესაც გაცვლის ხელშეკრულებაში არაფერია ნათქვამი გასაცვლელი ქონების არატოლფასოვნობაზე, მოქმედებს პრეზუმფცია, რომ გასაცვლელი ქონება ტოლფასოვანია.

4) ხელშეკრულებით გათვალისწინებული საქონლის ურთიერთგაცვლის მომენტი შეიძლება არ დაემთხვეს ერთმანეთს. არ არის გამორიცხული შემთხვევები, როცა გაცვლის ხელშეკრულებით ქონების გადაცემის ვალდებულება ჯერ უნდა შეასრულოს ერთმა მხარემ, ხოლო მეორემ კი - გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ. ასეთ შემთხვევაში გამოიყენება 369-ე მუხლით დადგენილი დანაწესები.⁷⁷

5) თუ ხელშეკრულებით სხვა რამ არ არის დადგენილი, საკუთრების უფლება გაცვლის ხე-

⁷² მესხიშვილი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, ნიგნი III, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხლი 380, ველი 1.

⁷³ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 191.

⁷⁴ ძლიერიშვილი, სამოქალაქო საპროცესო სამართლის ცალკეული საკითხები, 2007, გვ. 11.

⁷⁵ სუსგ №ას-545-928-2006, 20 აპრილი, 2007.

⁷⁶ სუსგ №ას-847-796-2010, 2 დეკემბერი, 2010.

⁷⁷ ძლიერიშვილი, ძლიერიშვილი / ცერცვაძე / რობაქიძე / სვანაძე / ცერცვაძე / ჯანაშია, ჯუღელი (რედ.), სახელშეკრულებო სამართალი, 2014, გვ. 425.

ლშეკრულების მხარეებს წარმოეშობათ ერთდროულად⁷⁸ გასაცვლელი ქონების გადაცემის ვალდებულებების შესრულების მომენტიდან.⁷⁹

6) გარკვეული თავისებურებებით ხასიათდება გაცვლის ხელშეკრულებასთან მიმართებით უფლებრივად დატვირთული ქონების გადაცემა, რასაც შეიძლება მოჰყვეს ქონების ამოღება (ევიქცია).⁸⁰ 487-ე მუხლის თანახმად, გამყიდველმა უნდა გადასცეს მყიდველს ნივთობრივად და უფლებრივად უნაკლო ნივთი.⁸¹ ეს მოთ-

ხოვნა სრული მოცულობით გამოიყენება გაცვლის ხელშეკრულების მიმართაც.⁸² ამასთან ერთად, თუ გაცვლის ხელშეკრულების მხარე დაარღვევს კონტრაქტისათვის უფლებრივად უნაკლო ნივთის გადაცემის ვალდებულებას, მან კონტრაქტს უნდა აუნაზღაუროს არა მხოლოდ ამით მიყენებული ზიანი, როგორც ამას ადგილი აქვს ნასყიდობის შემთხვევაში (494 I-ე მუხლი), არამედ ასევე უნდა დაუბრუნოს სანაცვლოდ მიღებული ქონებაც.

⁷⁸ სუსგ №ას-1302-1147-2010, 14 თებერვალი, 2011.

⁷⁹ სუსგ №ას-192-185-2013, 3 ივნისი, 2013.

⁸⁰ ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 191.

⁸¹ ჩაჩავა, სამოქალაქო კოდექსის ონლაინკომენტარი, (ბოლო დამუშავება: 28 მარტი, 2016) მუხლი 487, ველი 1.

⁸² ძლიერიშვილი, ქონების საკუთრებაში გადაცემის ხელშეკრულებათა სამართლებრივი ბუნება, 2010, გვ. 195.